

ut credamus, et credentibus præstatur ut bene operemur, non est Gentibus ista invidenda misericordia¹, quasi prælato merito Judæorum, quod nullum est.

LXV. Quod autem dicit: « Isaias autem clamat pro Is-
» raël, Si fuerit numerus filiorum Israël quasi arena ma-
» ris, reliquiæ salvæ fient², » ostendit quemadmodum sit
Deus lapis angularis, utrumque parietem in se conjun-
gens³. Testimonium enim Osee prophetæ dictum est pro
Gentibus: « Vocabo non plebem meam, plebem meam,
» et non dilectam, dilectam⁴: » et Isaiæ testimonium
dictum est pro Israël, quoniam reliquiæ salvæ fient, ut
ipsæ deputentur in semen Abraham, quæ crediderunt in
Christum⁵: ita concordēs ambos populos facit, secundum
et Domini testimonium dicentis in Evangelio de Gentibus:
« Habeo alias oves quæ non sunt de hoc ovili, quas oportet
» me adducere, et erit unus grex, et unus pastor⁶. »

LXVI. Quod autem ait: « Fratres, Bona voluntas cor-
» dis mei et deprecatio ad Deum fit pro illis in salutem⁷: »
hinc jam incipit de spe Judæorum loqui, ne etiam Gentes
superbire audeant adversus Judæos. Sicut enim Judæorum
superbia refellenda erat tanquam ex operibus gloriantium:
sic et Gentibus occurrendum est, ne tanquam Judæis prælati
superbiant.

LXVII. Quod autem dicit: « Prope est verbum in ore
» tuo, et in corde tuo, hoc est verbum fidei quod præ-
» dicamus⁸: quia si confitearis in ore tuo quia Dominus
» est Jesus, et credideris in corde tuo quia Deus illum
» suscitavit a mortuis, salvus eris. Corde enim creditur
» ad justitiam, ore autem confessio fit in salutem⁹. » Totus
hic locus ad illud refertur, quod superius dixit: « Ver-

¹ Retract. xiiii, n. 3, 4. — ² Rom. ix, 27, et Isai. x, 22. — ³ Ephes. ii, 20.

— ⁴ Osee ii, 24. — ⁵ Isai. x, 22. — ⁶ Joan. x, 16. — ⁷ Rom. x, 1. —

⁸ Ibid. 8, et Deut. xxx, 14. — ⁹ Rom. x, 9, 10.

» hum enim consummans et brevians faciet Dominus su-
» per terram¹. » Remotis enim innumerabilibus et mul-
tiplicibus sacramentis, quibus judæicus populus preme-
batur, per misericordiam Dei factum est, ut brevitate
confessionis fidei ad salutem perveniremus.

LXVIII. Quod autem dicit, secundum testimonium
Moysi: « Ego ad æmulationem vos perducam in non gen-
» tem, in gentem insipientem irritabo vos², » dicendo
« gentem insipientem, » exposuit quid dixerit, « in non
» gentem: » quasi quod nec gens dicenda sit quæ insi-
piens est. De cujus tamen fide irritandum dicit populum
judæicum, quia illi apprehenderunt quod isti respuerunt.
Vel certe « in non gentem, in gentem insipientem: » quia
cum esset gens insipiens omnis populus idola colens, ta-
men gentilitatem credendo deposuit. Unde illud etiam est:
« Si igitur præputium justitias Legis custodiat, nonne
» præputium ejus in circumcissione deputabitur³? » Ut
sit hic sensus: Ego in æmulationem vos adducam in eam,
quæ non gens facta est, deponendo gentilitatem per fidem
Christi, cum fuisset gens insipiens colendo idola.

LXIX. Quod autem ait: « Numquid repulit Deus ple-
» bem suam? Absit. Nam et ego Israëlita sum, ex semine
» Abraham, de tribu Benjamin⁴, » ad hoc refertur, quod
superius dixit: « Non potest autem excidere verbum Dei.
» Non enim omnes qui sunt ex Israël, hi sunt Israëlita?
» neque quia sunt semen Abraham, omnes filii; sed in
» Isaac vocabitur tibi semen: ut de ipso scilicet populo
» Judæorum illi deputentur in semen, qui Domino credi-
» derunt⁵. » De hoc item dicit superius: « Reliquiæ sal-
» væ fient⁶. »

¹ Rom. ix, 28. — ² Id. x, 19, et Deut. xxxii, 21. — ³ Rom. ii, 26. —
4 Id. xi, 1. — ⁵ Id. ix, 6, etc. — ⁶ Ibid. 27.

¹ Psal. cix, 3. — ² Rom. xii, 1. — ³ Matth. xxiii, 24.

LXX. Quod autem dicit : « Dico ergo, Numquid sic deliquerunt ut caderent ? absit. Sed illorum delicto salus » Gentibus¹. » Non ideo dicit, quia non ceciderunt ; sed quia casus ipsorum non fuit inanis, quoniam ad salutem Gentium profecit. Non ergo ita deliquerunt ut caderent, id est, ut tantummodo caderent, quasi ad poenam suam solum ; sed ut hoc ipsum quod ceciderunt, prodesset Gentibus ad salutem. Deinde incipit ex hoc loco Judæorum populum commendare, etiam de ipso casu infidelitatis, ut non superbiunt Gentes ; quia etiam casus Judæorum tam pretiosus extitit pro salute Gentium : sed magis debent cavere Gentes, ne dum superbiunt, similiter cadant.

LXXI. Quod autem dixit : « Si esurierit inimicus tuus, » ciba illum ; si sitit, potum da illi : hoc enim faciens, » carbones ignis congeres super caput ejus², » multis videri potest repugnare illi sententiæ, qua Dominus præcepit, ut diligamus inimicos nostros, et oremus pro iis qui nos persecuntur³ : vel huic etiam quam idem Apostolus superius dixit : « Benedicite persequentes vos, benedicite, » et nolite maledicere⁴ : » et iterum : « Nulli malum pro » malo reddentes⁵. » Quomodo enim quisque diligit eum, cui propterea cibum et potum dat, ut carbones ignis congerat super caput ejus, si carbones ignis hoc loco aliquam gravem poenam significant ? Quapropter intelligendum est, ad hoc dictum esse, ut eum qui nos læserit provochemus ad poenitentiam facti sui, cum ei nos benefacimus. Isti enim carbones ignis ad exustionem, id est contributionem spiritus valent, qui est quasi caput animæ, in qua exuritur omnis malitia, cum homo in melius per poenitentiam commutatur, ut sunt illi carbones, de quibus

¹ Rom. XI, 11. — ² Id. XII, 20, et Prov. XXV, 21. — ³ Luc. VI, 35. — ⁴ Rom. XII, 14. — ⁵ Ibid. 17.

dicitur in Psalmis : « Quid detur tibi, aut quid apponatur » tibi ad linguam subdolan¹? » Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus vastatoribus.

LXXII. Quod autem ait : « Omnis anima potestatibus » sublimioribus subdita sit : non est enim potestas nisi a » Deo², » rectissime jam monet, ne quis eo quod a Domino suo in libertatem vocatus est, factusque Christianus, extollatur in superbiam, et non arbitretur in hujus vitæ itinere servandum esse ordinem suum, et potestatibus sublimioribus, quibus pro tempore rerum temporalium gubernatio tradita est, putet non se esse subdendum. Cum enim constemus ex anima et corpore, et quando in hac vita temporalis sumus, etiam rebus temporalibus ad subsidium degendæ hujus vitæ utamur ; oportet nos ex ea parte, quæ ad hanc vitam pertinet, subditos esse potestatibus, id est, hominibus res humanas cum aliquo honore administrantibus. Ex illa vero parte, qua credimus Deo, et in regnum ejus vocamur, non nos oportet esse subditos cuiquam homini, id ipsum in nobis evertere cupienti, quod Deus ad vitam æternam donare dignatus est. Si quis ergo putat, quoniam Christianus est, non sibi esse vectigal reddendum, aut tributum, aut non esse exhibendum honorem debitum eis quæ hæc curant potestatibus ; in magno errore versatur. Item si quis se putat esse subdendum, ut etiam in suam fidem habere potestatem arbitretur eum, qui temporalibus administrandis aliqua sublimitate præcellit ; in majorem errorem labitur. Sed modus iste servandus est, quem Dominus ipse præscribit, ut reddamus Cæsari quæ Cæsaris sunt, et Deo quæ Dei sunt³. Quanquam enim ad illud regnum vocemur, ubi nulla erit potestas hujusmodi : in hoc tamen itinere dum agimus, donec perveniamus ad illud sæculum, ubi fit evacuatio

¹ Psal. CXXIX, 3. — ² Rom. XIII, 1. — ³ Matth. XVII, 21.

omnis principatus et potestatis, conditionem nostram pro ipso rerum humanarum ordine toleremus, nihil simulate facientes, et in eo ipso non tam hominibus quam Deo, qui hæc jubet, obtemperantes.

LXXIII. Quod autem ait : « Vis autem non timere potestatem? bonum fac, et habebis laudem ex illa¹, » potest movere aliquos, cum cogitaverint ab istis potestatibus persecutionem sæpe passos fuisse Christianos. Numquid ergo non faciebant bonum, quia non solum non sunt laudati ab istis potestatibus, sed etiam pœnis affecti et necati sunt? Consideranda ergo sunt verba Apostoli. Non enim ait, Bonum fac, et laudabit te potestas : sed ait : « Bonum fac, et habebis laudem ex illa. » Sive enim probet factum tuum bonum, sive persequatur, « laudem habebis ex illa ; » vel cum eam in obsequium Dei lucratus fueris, vel cum ejus persecutione coronam merueris. Hoc etiam in consequentibus intelligitur, cum dicit : « Dei enim minister est tibi in bonum², » etiam si sibi in malum.

LXXIV. Quod autem ait : « Ideoque necessitati subditi estote³, » ad hoc valet, ut intelligamus, quia necesse est propter hanc vitam subditos nos esse oportere, non resistentes si quid illi auferre voluerint, in quod sibi potestas data est, de temporalibus rebus; quæ quoniam transeunt, ideo et ista subjectio non in bonis quasi permansuris, sed in necessariis huic tempori constituenda est. Tamen quoniam dixit : « Necessitati subditi estote; » ne quis non integro animo et pura dilectione subditus fieret hujusmodi potestatibus addidit, dicens : « Non solum propter iram, » sed etiam propter conscientiam, » id est, non solum ad iram evadendam, quod potest etiam simulate fieri; sed ut in tua conscientia certus sis, illius dilectione te facere,

¹ Rom. xiii, 3. — ² Ibid. 4. — ³ Ibid. 5.

cui subditus fueris jussu Domini tui, qui omnes vult salvos fieri, et in agnitionem veritatis venire¹. Et hoc enim cum diceret Apostolus de ipsis potestatibus agebat. Hoc est quod servus alio loco suadet : « Non ad oculum servientes, » quasi hominibus placentes² : » ut idipsum quod subduntur dominis suis, non eos oderint, aut fallaciis promereri desiderent.

LXXV. Quod autem dicit : « Qui enim diligit alterum, » Legem implevit³, » ostendit consummationem Legis in dilectione positam, id est, in charitate. Unde et Dominus in illis duobus præceptis totam Legem pendere dicit, et omnes Prophetas, id est, in dilectione Dei et proximi⁴. Unde et ipse qui Legem venit implere, dilectionem donavit per Spiritum sanctum, ut quod antea timor implere non poterat, charitas postmodum impleret. Inde est et illud ejusdem Apostoli, « Plenitudo autem Legis charitas⁵. » Et illud : « Finis autem præcepti est charitas de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta⁶. »

LXXVI. Quod autem ait : « Et hoc scientes tempus, » quia hora est jam nos de somno surgere⁷, » illuc spectat quod dictum est : « Ecce nunc tempus acceptabile, » ecce nunc dies salutis⁸. » Tempus enim Evangelii significatur, et illa opportunitas salvos faciendi credentes in Deum.

LXXVII. Quod autem ait : « Et carnis providentiam ne feceritis in concupiscentiis⁹, » ostendit non esse culpandam carnis providentiam, quando ea providentur quæ ad necessitatem salutis corporalis valent. Si autem ad superfluas delectationes aque luxurias, ut quisque in his gaudeat quæ carne cupit, recte reprehenditur, quia pro-

¹ 1 Tim. ii, 4. — ² Ephes. vi, 6. — ³ Rom. xiii, 8. — ⁴ Matth. xxii, 40. — ⁵ Rom. xiii, 10. — ⁶ 1 Tim. i, 5. — ⁷ Rom. xiii, 11. — ⁸ 2 Cor. vi, 2. — ⁹ Rom. xiii, 14.

videntiam carnis in concupiscentiis facit. « Quoniam qui » seminat in carne sua, de carne mettet corruptionem¹, » id est, qui delectationibus carnalibus gaudet.

LXXVIII. Quod autem dicit: « Infirmum autem in fide » recipite, non dijudicationibus cogitationum², » hoc dicit, ut eum qui infirmus in fide est, recipiamus, et nostra firmitate infirmitatem ejus sustineamus, neque dijudicemus cogitationes ejus, id est, quasi ferre audeamus sententiam de alieno corde, quod non videmus. Ideo sequitur, et dicit: « Alius quidem credit manducare omnia: qui autem infirmus est, olus manducet³. » Quia illo jam tempore multi jam firmi in fide, et scientes secundum sententiam Domini, non commaculare ea, quæ in os inrant, sed quæ exeunt, indifferenter sumebant cibos salva conscientia⁴: quidam vero infirmiores abstinebant a carnibus et a vino, ne vel nescientes inciderent in ea quæ idolis sacrificabantur. Omnis enim tunc immolantia caro in macello vendebatur, et de primitiis vini libabant Gentes simulacris suis, et quædam in ipsis torcularibus sacrificia faciebant. Jubet ergo Apostolus et his qui salva conscientia talibus alimentis utebantur, non spernere infirmitatem illorum qui se a talibus cibis et potu abstinebant: et illis infirmis, ne eos qui carnibus non abstinebant, et vinum bibebant, tanquam pollui judicarent. Ad hoc valet quod consequenter dicit: « Qui manducat, non manducantem non spernat; et qui non manducat, manducantem non judicet⁵. » Firmi enim infirmiores contumaciter contemnebant, et infirmi firmos temere judicabant.

LXXIX. Quod autem dicit: « Tu quis es qui judices » alienum servum⁶? » Ad hoc dicit, ut in his rebus, quæ

¹ Gal. vi, 8. — ² Rom. xiv, 1. — ³ Ibid. 2. — ⁴ Matth. xv, 17. — ⁵ Rom. xiv, 3. — ⁶ Ibid. 4.

possunt et bono animo fieri et malo, judicium Deo dimittamus, nec audeamus de alterius corde, quod non videmus ferre sententiam. In his vero rebus quæ ita comprehenduntur, ut eas bono et casto animo non posse fieri manifestum sit, non improbatur, si judicemus. Itaque quod de cibis dicit, quia ignoratur quo animo fiat, non vult nos esse judices, sed Deum: de illo autem nefario stupro, ubi uxorem patris sui quidam habuerat, præcepit debere judicari¹. Non enim poterat ille dicere, bono animo se tam immane flagitium commisisse. Ergo quæcumque facta ita manifestantur, ut non possit dici, Bono animo feci, judicanda sunt a nobis: quæcumque autem ita fiunt, ut quo animo fiant incertum sit, non sunt judicanda, sed reservanda iudicio Dei: sicut scriptum est: « Quæ occulta sunt, Deo; quæ autem palam sunt, vobis » et filiis vestris erunt². »

LXXX. Quod autem ait: « Alius quidem judicat alternos dies, alius autem judicat omnem diem³, » sequestrata interim meliore consideratione, non de duobus hominibus mihi videtur dictum, sed de homine et Deo. Qui enim alternos dies judicat, homo est: potest enim hodie aliud, cras aliud judicare: id est, ut quemcumque hodie malum convictum confessumve damnaverit, cras bonum inveniat cum se correxerit; contra, cum aliquem justum hodie laudaverit, cras inveniat depravatum. Qui autem dijudicat omnem diem, Deus est: quia non solum qualis quisque sit, sed etiam qualis omni die futurus sit, novit. Ergo, « unusquisque in suo intellectu abundet, » inquit: id est, quantum humano intellectui, vel unicuique homini concessum est, tantum audeat judicare. « Qui sapit, » inquit, diem, Domino sapit⁴: » id est, quia hoc ipsum quod præsentem diem bene judicat, Domino sapit. Hoc

¹ 1 Cor. v, 1. — ² Deut. xxix, 29. — ³ Rom. xiv, 5. — ⁴ Ibid. 6.

est autem bene judicare ad diem, ut noveris non esse de correctione ejus desperandum in futurum, de cujus culpa manifesta in præsentia judicaveris.

LXXXI. Quod autem ait : « Beatus qui non judicat se- » metipsum in quo probat¹, » ad id potissimum referendum est, quod superius dixit : « Non ergo blasphemetur » bonum nostrum². » Hoc est etiam quod nunc ait ante istam sententiam. « Tu fidem quam habes penes temetip- » sum, habe coram Deo³ : » ut quoniam bona est hæc fides, qua credimus omnia munda mundis⁴, et in ea fide nos probamus, bene utamur ipso bono nostro ; ne forte cum ad offendiculum infirmorum fratrum eo bono abusi fuerimus, peccemus in fratres ; et in eo ipso bono nos judicemus, cum scandalizamus infirmos, in quo bono nos probamus, cum ipsa fides nobis placet.

LXXXII. Quod autem ait : « Dico enim Christum Je- » sum ministrum fuisse circumcisionis, propter veritatem » Dei, ad confirmandas promissiones Patrum, Gentes au- » tem super misericordia glorificare Deum⁵, » ad hoc dicit, ut intelligant Gentes Dominum Christum ad Judæos esse missum, et non superbiant. Judæis enim repellentibus quod ad ipsos missum est, factum est ut Gentibus Evangelium prædicaretur : quod et in Actibus Apostolorum manifestissime scribitur, cum dicunt Apostoli Judæis : « Vobis primum oportuit prædicari verbum, sed » quoniam indignos vos judicastis, ecce convertimus nos » ad Gentes⁶. » Secundum ipsa etiam Domini testimonia, cum dicit : « Non sum missus nisi ad oves perditas domus » Israël : » et iterum : « Non est bonum panem filiorum » mittere canibus⁷. » Quod Gentes si bene considerent, intelligunt ista sua fide, qua jam credunt, omnia munda

¹ Rom. xiv, 22. — ² Ibid. 16. — ³ Ibid. 22. — ⁴ Tit. 1, 15. — ⁵ Rom. xv, 8, 9. — ⁶ Act. xiii, 46. — ⁷ Matth. xv, 24 et 26.

mundis¹, non se debere insultare his, si qui forte infirmi ex circumcisione fuerint, qui propter communicationem idolorum nullas omnino audeant carnes attingere.

LXXXIII. Quod autem dicit : « Ut minister sim Christi » Jesu in Gentibus, consecrans Evangelium Dei, ut fiat » oblatio Gentium acceptabilis, sanctificata in Spiritu » sancto², » hoc intelligitur, ut offerantur Gentes Deo, tanquam acceptabile sacrificium, cum in Christum credentes per Evangelium sanctificantur : sicut et superius dicit : « Obsecro itaque vos, fratres, per misericordiam » Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam vivam, sanc- » tam, Deo placentem³. »

LXXXIV. Quod autem ait : « Obsecro vos, fratres, ut » intendatis in eos, qui dissensiones et scandala, præter » doctrinam quam vos didicistis, faciunt⁴, » de his intelligitur dicere, de quibus et ad Timotheum scripsit, dicens : « Sicut rogavi te, ut sustineres Ephesi, cum irem » in Macedoniam, ut denunciare quibusdam ne aliter » docerent, neque intenderent fabulis et genealogiis in- » terminatis, quæ quæstiones magis præstant quam ædi- » ficationem Dei, quæ est in fide⁵ : » et ad Titum : « Sunt » enim multi non subditi, vaniloqui et mentis seductores, » qui maxime ex circumcisione sunt, quos oportet refelli, » qui universas domos subvertunt, docentes quæ non » oportet, turpis lucri gratia⁶ : » dixit quidam ex ipsis proprius eorum Propheta, Cretenses semper mendaces, malæ bestię, ventres pigri. Ad hoc enim refertur quod et hic ait : « Hi enim Christo Domino non serviunt, sed suo » ventri⁷ : » De quibus alio loco dicit : « Quorum Deus » venter est⁸. »

¹ Tit. 1, 15. — ² Rom. xv, 16. — ³ Id. xii, 1. — ⁴ Id. xvi, 17. — ⁵ I Tim. 1, 2, 3. — ⁶ Tit. 1, 10, etc. — ⁷ Rom. xvi, 18. — ⁸ Philip. iii, 19.